

l'Eglise russe aux XIIe – XIVe siècles, p. 445-454; *Compléments et rectifications à l'histoire de l'église de Moldavie à la première moitié de XVe siècle*, p. 455-477). Anumite studii privesc fenomenul creștin dintr-o perspectivă mai largă, sud-est- și est-europeană (*Byzanz und die Christianisierung Südost- und Osteuropas*, p. 57-73; *Der heilige Johannes Chrysostomus und die Mission auf der Krim und an der unteren Donau*, p. 187-199; *Die kirchliche Organisation Südost-europas am Ende des 8. Jhs.*, p. 397-406). Unele se opresc asupra personalităților afirmate în zonă – martiri, episcopi (*Saints Epiciète et Astion, martyrs à Halmyris*, p. 92-99; *Brétanion, Géronte (Geron-tius-Terentius) et Théotime Ier, trois grandes figures des Tomi aux IVe – Ve siècles*, p. 111-123), altele au abordat diferitele descoperiri paleocreștine (*La plus importante découverte archéologique concernant le christianisme primitif en Roumanie: les martyrs de Niculițel*, p. 100-106; *Les antiquités paléochrétiennes d'Histria*, p. 306-396), în sfârșit, câteva dintre ele au privit mai atent informațiile oferite de inscripții (*Christliche Märtyree in den griechischen Inschriften Kleinskythiens (Dobroudjscha)*, p. 107-110; *L'image de l'au-delà dans une province frontitière du Bas-Danube (IVe – VIe siècles): Scythie Mineure (Dobroudja)*, p. 235-245; *Quelques considérations sur la langue des inscriptions chrétiennes des IVe – VIe siècles en Scythie Mineure*, p. 285-293; *Traits caractéristiques de l'épigraphie dans les régions du Bas-Danube aux IVe – VIe siècles*, p. 294-305).

Fiecare studiu trădează o cunoaștere perfectă a izvoarelor, evidentiază o erudiție debordantă, o viziune istorică foarte largă; ideile sunt atent argumentate, uneori cu trimiteri la detalii dintre cele mai semnificative, și – lucrul care ni se pare cel mai important – sunt lipsite de prejudecățile care patronează adeseori contribuțiile istoricilor-teologi.

Indiscutabil, *Christianitas Daco-Romana* este un model de analiză a unui fenomen extrem de fascinant.

Nelu Zugravu

Gheorghe Postică, CIVILIZAȚIA VECHE ROMÂNEASCĂ DIN MOLDOVA, Editura Știința, Chișinău, 1995

Carte *Civilizația veche românească din Moldova* a apărut sub egida Academiei de Științe, în cadrul colecției “Culturi vechi din Moldova”. Cu lucrarea de față, întocmită de Gheorghe Postică, se remarcă o nouă orientare, salutară, în istoriografia din Basarabia, privind tratarea realităților din spațiul carpato-nistean de la sfârșitul antichității și din perioada evului mediu timpuriu. Este demonstrată continuitatea populației autohtone din acest ținut și caracterul ei românesc. Autorul este un bun cunoscător al istoriografiei românești, fapt ce reiese atât din opiniile sale, cât și din bibliografia pe care o folosește, bibliografie menționată la sfârșitul lucrării. La Gheorghe Postică rigurozitatea științifică se îmbină perfect cu patriotismul, iar concepția istorică cu limba curat românească.

Primul capitol este intitulat *Teritoriul Moldovei în contextul etnogenezei poporului român*. Chiar de la început autorul atacă istoriografia sovietică ce limitează procesul

romanizării geto-dacilor la teritoriul Daciei Traiane și la cei 165 de ani de stăpânire efectivă a Romei. Gh. Postică consideră, pe bună dreptate, că acest proces începe în anii 70-60 î.H., odată cu primele contacte dintre daci și romani, dacii fiind pregătiți de a prelua noua cultură datorită civilizației cu care aveau legătură prin intermediul cetăților de la Pontul Euxin. Acest proces va continua în timpul stăpânirii romane și până la căderea graniței dunărene a Imperiului, când se vor revărsa neamurile slave. Este evidențiat faptul că odată cu anul 46, teritoriul carpato-nistrian intră în contact direct cu Imperiul Roman prin intermediul Dobrogei. Factorul fundamental al romanizării geto-dacilor din perioada post-provincială este considerat a fi religia creștină, ce a lichidat bariera dintre învinși și învingători și a contribuit la sporirea încrederii față de statul și civilizația romană. Încheierea procesului de etnogeneză este marcat de apariția culturii Dridu și de romanizarea și asimilarea slavilor.

În capitolele următoare este analizată situația populației autohtone din Moldova în contextul migrației popoarelor, raporturile dintre romani și migratori. Acest proces, început în secolul al II-lea d.H. și încheiat în secolul al XIII-lea, a însemnat stăpânirea trecătoare a sarmaților, goților, hunilor, slavilor, bulgarilor, maghiarilor, pecenegilor, uzilor, cumenilor, mongolilor, unicul factor stabil constituindu-l populația autohtonă românească. Gh. Postică argumentează lipsa informațiilor scrise cu privire la populația românească din secolele V-IX de la nord de Dunăre, aliniindu-se opiniilor lui Sextil Pușcariu, ce susținea că "în cronici se notau evenimentele, nu curgerea uniformă a vremii, invazia popoarelor noi, nu stăruirea celor autohtone, războaiele, nu viața pașnică, organizațiile de stat noi, nu lipsa de organizații a celor cucerțiți". Uneori populația romanică era menționată cu numele acelor popoare care dețineau controlul politic la nordul Dunării. Gh. Postică precizează că referitor la evul mediu timpuriu existau totuși unele informații, precum cele din *Artă militară* a autorului bizantin Mauricius, acesta arătând că alături de migratori trăia o populație romanică, din rândurile ei armatele imperiale recrutându-i pe cărași, deoarece erau buni cunoscători ai locurilor. Sunt trecute apoi în revistă mențiunile documentare, începând cu secolul al IX-lea, privitor la români.

Un loc important îl ocupă capitolul ce tratează raporturile dintre romanici și vechii slavi, acum ieșind și mai bine în evidență concepția autorului ce se înscrie în spiritul ideilor din istoriografia românească. Sunt relatate incursiunile slavilor împotriva Imperiului Bizantin, capturile ce le fac pe seama populației romanice de la sud de Dunăre și aducerea de sclavi, de aici, pe teritoriul actual al Moldovei. Începând cu anul 602, romanicii nord-danubieni devin o insulă într-un ocean slav, odată cu revărsarea în Balcani a neamurilor acestora. Slavii de pe teritoriul țării noastre sunt asimilați, ei lăsând urme atât în limba română cât și prin intermediul creației materiale. Sunt amintite apoi ultimele valuri migratoare, ale maghiarilor, pecenegilor, uzilor și cumenilor, precum și stabilirea unor grupuri mici de nomazi la marginea localităților românești și influențele suferite de aceștia din partea autohtonilor. Autorul își susține opiniile prin intermediul observațiilor făcute în așezările medievale de lângă satele Hansca, Molești, Dănceni (raionul Ialoveni), Răducăneni (jud. Iași), Oltenesti (jud. Vaslui) etc.

Este abordată și problema culturii materiale a populației vechi românești, apelân-

du-se la arheologie. Se prezintă principalele aşezări medievale timpurii din Moldova, sate şi cetăţi. Autorul realizează apoi o scurtă prezentare a vieţii cotidiene, accentuând pe caracterul autarhic al gospodăriei rurale româneşti.

Capitolul cu privire la creştinism debutează cu ideea, ce a devenit aproape o axiomă în istoriografia românească, şi anume că poporul român este unul din puţinele popoare europene ce a adoptat creştinismul pe cale populară, nefiind impus de vreo putere politico-militară, adoptare ce a avut loc în perioada constituirii sale ca neam. Îmbrăţişarea creştinismului de către români este atestată pe plan arheologic încă din epoca antică târzie. Până în secolul al X-lea, coexistă obiceiuri păgâne şi creştine, precum şi ritualuri funerare diferite. Odată cu secolul al X-lea se practică numai ritul înhumării şi se constată o puternică influenţă bizantină prin intermediul obiectelor de cult.

Ultimul capitol tratează organizarea social-politică a românilor din Moldova în evul mediu timpuriu. Se face un scurt istoric al obştii săteneşti, este prezentată aşezarea de la Hansca din raionul Ialoveni, pentru ca apoi să se abordeze problema organizării politice şi militare a românilor în voievodate.

Autorul încadrează perfect civilizaţia dintre Carpaţi şi Nistru în ansamblul general românesc, neuitând să menţioneze particularităţile şi rolul acestui teritoriu, pe care îl consideră un adevărat scut al neamului în faţa primejdiilor. Gh. Postică ne prezintă o carte bine scrisă, într-o limbă curat românească, carte ce reprezintă noul curent ce se naşte în Basarabia.

Sorin D. Ivănescu

**PERTRANSIERUNT BENEFACIENDO. IN MEMORIA DI
DEMETRIO E MELUTA MARIN (sub îngrijirea lui Domenico
Lassandro), în colecţia Quaderni di "Invigilata Lucernis", nr. 3,
Dipartimento di Studi Classici e Cristiani,
Università di Bari, 1995, 320 p.**

Volumul a fost editat cu ocazia atribuirii numelui marelui profesor şi filolog, de origine română, Demetrio Marin unei importante străzi din Bari – oraşul în care a profesat cu strălucire, la Universitate, timp de 28 de ani (1948-1976), până la dispariţia sa prematură. Prin conţinut, volumul este dedicat, deopotrivă, şi soţiei sale, Meluţa Miroslav Marin, profesor de arheologie clasică la aceeaşi Universitate.

Volumul este structurat în două părţi. Prima conţine un florilegiu de evocări din partea foştilor colaboratori, elevi şi cunoscuţi, care au preţuit personalitatea celor doi soţi savanţi. Se remarcă îndeosebi studiul Mariei Luisa Amerio şi cel al lui Arcangelo Fornaro, care redau profilul ştiinţific al lui Demetrio Marin (1914-1976) şi al Meluţei Miroslav Marin (1920-1992). Amândoi au fost produsul ştiinţific al Almei Mater ieşene (Demetrio a terminat în 1937 secţia clasică a Facultăţii de Litere şi Filosofie, iar Meluţa, în 1942, pe cea de Arheologie şi Preistorie). Începuturile carierei le-au fost marcate de anii celui de al doilea război mondial, când activitatea didactică şi ştiinţifică, de asistenţi ai Universităţii ieşene sau de membri ai Şcolii Române din Roma,